

MOLNÁR ANDRÁS

DEÁK FERENC REFORMKORI LEVELEIBŐL (1832–1848)

„Deák Ferenc leveleinek összeállítása egy tervezett Deák-összkiadás számára. Az összkiadás tervének elkészítése” – ezzel a címmel nyújtott be pályázatot Katona Tamás 1990-ben az Országos Tudományos Kutatási Alaphoz. Tervével Hanák Péter „Deák Ferenc művei” című kutatási programjához kapcsolódott, és a két pályázat együtt kapott támogatást 1991-ben.¹ Miután Katona Tamás időközben politikussá lett, a tényleges munka Hanák Péter témavezető irányításával kezdődött meg 1991 őszén a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében, ahol azt tervezték, hogy kritikai kiadásban teszik közzé Deák Ferenc összes műveit. Ennek munkálatai azonban néhány évvel később – még a forrásfeltárás, illetve anyaggyűjtés stádiumában – félbeszakadtak, majd végleg le is álltak. A vállalkozás kudarcának több (szervezési, finanszírozási és szakmai) oka is volt; talán legfontosabb ezek közül a témavezető, Hanák Péter halála, valamint az a körülmény, hogy az 1990-es években egyetlen rangos könyvkiadó sem akarta vállalni a tervezett kiadás fajlagosan magas költségeit.

Noha Deák Ferenc műveinek kritikai kiadása azóta sem került napirendre, Katona Tamás egykori kezdeményezése mégsem volt teljesen hiábavaló, mert jelen sorok írója – Hanák Péter megbízása alapján, 1992 és 1994 között – eredményes forrásfeltárást végzett a Zala Megyei Levéltárban és más közgyűjteményekben, majd a tervezett összkiadás előmunkálataként több önálló forráskiadványt, és néhány rövidebb forrásközleményt tett közzé Deák Ferenc 1849 előtti, korábban kiadatlan irataiból. Önálló kötetben láttak napvilágot Deák ifjúkori ügyészi iratai,² a pályakezdetét megalapozó 1832. évi zalai reformmunkálatok,³ valamint Zala megye Deák személyéhez köthető ország-

¹ Magyar Tudomány 1991. 8. sz. Melléklet: Az Országos Tudományos Kutatási Alapból támogatott pályázatok 14-15.

² *Deák Ferenc ügyészi iratai 1824–1831*. Sajtó alá rend. Molnár András. Zalaegerszeg, 1995.

³ „Javitva változtatni”. Deák Ferenc és Zala megye 1832. évi reformjavaslatai. Sajtó alá rend. Molnár András. *Zalai Gyűjtemény* 49. Zalaegerszeg, 2000. (E kötet elkészítését az OTKA is támogatta.)

gyűlési követutasításai és követjelentései.⁴ Kifejezetten e kutatómunka „mellékterméke” volt a szólásszabadság ügyében Deák Ferenc által fogalmazott 1836-1839. évi Zala megyei feliratokat közreadó,⁵ az 1848. évi igazságügyi miniszteri iratokból válogatott,⁶ valamint a Deák 1845. novemberi cenzúrázott megyegyűlési beszédét publikáló forrásközleményünk is.⁷ Részben szintén a tervezett kritikai kiadáshoz végzett forrásfeltárára támaszkodott – annak mintegy összegzéseként – a Deák legfontosabb politikai írásait és beszédeit tartalmazó, Deák Ágnessel közösen elkészített válogatásunk is.⁸

E munkák során Deák Ferencnek több olyan kiadatlan – sőt teljesen ismeretlen – levele is előkerült, amely dátumát vagy tartalmát tekintve nem illett bele egyetlen korábbi forrásközleményünkbe sem. Ezek közül 1994-ben már publikáltunk tízet,⁹ most pedig újabb 21, azóta összegyűjtött, 1832 és 1848 között keletkezett, saját kezű Deák-levelet adunk közre. A levelek többségét – 15 darabot – nyolc hazai közgyűjteményünk őrzi: a Zala Megyei Levéltár négyet, a Magyar Országos Levéltár hármat, a Somogy Megyei Levéltár és az Országos Széchényi Könyvtár kettőt-kettőt, végül a zalaegerszegi Göcseji Múzeum, a keszthelyi Balatoni Múzeum, a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye és a Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár egyet-egyet. Egy levél az osztrák nemzeti könyvtárban (Österreichische Nationalbibliothek), három a nagybajomi Deák Varga József magángyűjteményében, egy pedig a budapesti dr. Csapó György tulajdonában található, míg egy, az Interneten közzétett, elárverezett Deák-levél eredetijének őrzési helyét vagy tulajdonosát nem ismerjük.

Deák e levelek zömét – 14 darabot – Kehidán írta, hármat-hármat Pózsonyban és Pesten, egyet pedig a rokonainál, Balatonedericsen vetett papírra. Többségük, 17 darab az 1840-es években keletkezett: a legtöbb, négy-négy 1843-ban és 1845-ben, három 1840-ben. Ami a levelek címzettjeit illeti, Deák tizennyolc különböző – tizenöt egyértelműen, kettő feltételelesen azonosítható, valamint egy ismeretlen – személyhez írta őket. A címzettek kisebb részben országosan ismert ellenzéki politikusok (Kölcsey Ferenc, Fáy András, Szent-

⁴ Molnár András, 2003.

⁵ Molnár András, 1994/1.

⁶ Molnár András: Deák Ferenc igazságügyi miniszteri irataiból. In: *A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere*. Szerk. Molnár András. Zalai Gyűjtemény 43. Zalaegerszeg, 1998. 223-315.

⁷ Molnár András: Deák Ferenc cenzúrázott megyegyűlési beszéde (Zalaegerszeg, 1845. november 10.) In: *Levéltári Szemle* 2000. 2. sz. 24-33.

⁸ Deák Ferenc 2001.

⁹ Molnár András, 1994/2.

királyi Móric), nagyobbreszt Zala megyei tisztségviselők, barátok és ismerősök (Skublics Károly táblabíró, Botka József alispán, Rosty Vince ügyész, Kerkapoly István alispán, Malatinszky Ferenc főszolgabíró, Hertelendy Károly alispán, Csány László táblabíró, Tuboly Mihály főjegyző), de akadnak közöttük egyházi személyiségek (Gáspár Szalézius Ferenc olvasókanonok, Külley János püspök és Königmayer Károly plébános), és van egy orvos (Eichberg József) is. Két levél esetében Deák csak az illetők vezeték- vagy keresztnévét említette, és a tartalmukból is csupán feltételezhető a címzett személye (Benkő [József?] és [Zsivora?] György), végül egy levelének címzettjét – ismeretlen, Antal nevű barátját – egyáltalán nem sikerült azonosítani.

Deák most közreadandó leveleinek túlnyomó többsége – tartalmát tekintve – magántermészetű, némelyik egészen kurta, mindössze néhány soros, inkább csak rövidebb üzenet. Többnyire a rokonság, a barátok vagy a tágabb ismeretségi kör magánügyeivel, hétköznapi gondjaival foglalkoznak, Deák életmódjára és személyes kapcsolataira azonban ezek is kitűnően rávilágítanak. Közéleti, politikai vonatkozása mindössze két levélnek van; ezek egyike viszont különleges jelentőséggel bír. Deák a Szentkirályi Mórichoz, 1845. november 30-án írt levelében csupán összegezte a Kossuth Lajoshoz intézett aznap esti levelében részletesen kifejtett álláspontját az ellenzéki programalkotásról, a Kölcsey Ferenc számára 1836. július 4-én papírra vetett soraiban azonban nem csak a Zala vármegye 1836. június 20-i közgyűléséről Kossuth számára korábban leírtakat ismételte meg, hanem gyönyörűen vallott Kölcseyhez fűződő barátságáról, és világosan megfogalmazta közös liberális politikai hitvallásukat, reformelképzeléseiket is.

Deák Ferenc leveleit modernizált helyesírással adjuk közre. A központosításban, a szavak egybe- és különírásában, a nagy- és kisbetűk, a hosszú és rövid magán-, illetve mássalhangzók használatában, továbbá a tulajdonnevek írásában a mai helyesírást követjük. Az aposztrófokat elhagytuk, a „cz” helyett „c”-t írtunk, az egyértelmű rövidítéseket pedig külön jelzés nélkül feloldottuk. Ugyancsak minden megjegyzés nélkül kijavítottuk a nyilvánvaló elírásokat, betűcseréket és betűkihagyásokat, az értelemszerű kiegészítéseket pedig szögletes zárójellel jeleztük. Az idegen eredetű, illetve régies szavakhoz, a földrajzi és személynevekhez, történelmi utalásokhoz értelmező, magyarázó jegyzeteket fűztünk.¹⁰

¹⁰ A latin nyelvű szövegrészek fordításában Bilkei Irén volt segítségemre. Szívességét ezúton is köszönöm.

1.
KEHIDA, 1832. DECEMBER 14.
DEÁK FERENC LEVELE SKUBLICS KÁROLYHOZ

Különösen tisztelt Tekintetes Táblabíró úr, Kedves Uram Bátyám!¹¹

A szentbalázsi erdőnek zár alá vételére¹² én is legalkalmasabb időnek vélem a tavaszt, és örömmel fogadom el a húsvét utáni határidőt, melyet javallni méltóztatott. Jövő gyűléskor¹³ szólok Chinorányival,¹⁴ s el nem mulasztom kimenetelünk határnapjáról tisztelt Uram Bátyámmal személyesen, vagy ha ez lehetetlen volna, levél által előre bővebben értekezni.

Többnyire becses úri jóvoltiba, s tapasztalt szíves barátságába ajánlott megkülönböztetett tisztelettel vagyok

fent tisztelt Kedves Uram Bátyámnak

Kehidán, december 14-én 1832.

alázatos szolgája
Deák Ferenc

S. k. eredeti. SML Kiállítási iratok gyűjteménye. (Kiemelve Skublics János családi iratai közül.)

¹¹ A levél címzettje Skublics Károly táblabíró, a Zala megyei Szentbalázs földbirtokosa, aki 1831-ben a vármegyének ajándékozta értékes családi könyvgyűjteményét.

¹² A szentbalázsi erdő zár alá vételét Zala vármegye 1832. március 26-i kisgyűlése rendelte el, mert vita keletkezett a két birtokos, Skublics Károly táblabíró és Inkey János cs. kir. kamarás között. (ZML kg. jkv. 1832:914.) Az ekkor kirendelt bizottság vezetésével eredetileg Hertelendy Károly másodalispánt bízták meg, ő azonban rövidesen - más elfoglaltságaira hivatkozva - lemondott e megbízatásáról, és az 1832. május 7-i közgyűlésen Deák Ferenc kapta meg ezt a feladatot. (ZML kg. jkv. 1832:1155.)

¹³ Zala vármegye soron következő közgyűlése 1833. január 7-én kezdődött.

¹⁴ Chinorányi Boldizsár táblabíró, 1828-tól 1834-ig Zala vármegye Kapornaki járásának főszolgabírója (később Deák reformpolitikájának támogatója), aki szintén tagja volt a szentbalázsi erdő zár alá vételére kirendelt bizottságnak.

2.

POZSONY, 1836. ÁPRILIS 11.

DEÁK FERENC LEVELE BOTKA JÓZSEF ZALAI ALISPÁNHOZ

Különösen tisztelt Tekintetes Első Alispán Úr!¹⁵

Hálás köszönetre kötelez le engem a tekintetes nemes vármegye rendének azon kegyessége, mellyel a gyámi választmánynak elnökségét reám bízni méltóztattak.¹⁶ A polgári élet nyilvános pályáján még érdekért sem lehet dicsőbb jutalom, mint a polgártársok bizodalma; nekem pedig, kinek jutalomra érdemeim nincsenek, úgy kell e megkülönböztetést tekintenem, mint kegyesség szülte nemes ajándékot. Örömmel és köszönettel fogadom el tehát a reám bízott hivatal, melyet elmellőznöm tisztelet s polgári kötelesség egyaránt tiltanak; de azon biztos reménnyel fogadom el azt, hogy a megyei tekintetes rendek türelme és tanácsa pótolni fogják csekély tehetségeim heányait.

Méltóztassék tekintetes Első Alispán Úrnak addig is, míg e kötelességet önmagam szóval teljesíthetem, hálás köszönetemet a tekintetes rendek előtt kijelenteni, s engem további kegyességökbe ajánlani.

Többire tapasztalt kegyeibe ajánlott különös tisztelettel vagyok

fenn tisztelt Tekintetes Első Alispán Úrnak

Pozsonyban, április 11-én 1836.

alázatos szolgálja
Deák Ferenc

S. k. eredeti. ZML kgy. ir. 1836:868.

¹⁵ A levél címzettje Botka József (1777–1840), táblabíró, aki 1834 és 1837 között volt Zala vármegye első alispánja.

¹⁶ Zala vármegye 1836. február 29-i közgyűlésén nevezték ki – az ekkor megyéje képviselőiben a pozsonyi országgyűlésen tartózkodó – Deák Ferencet a megye gyámi választmányának elnökévé. (ZML kgy. jkv. 1836:519/1.) Deák korábban - 1824. december 13-tól 1832. augusztus 6-ig – a gyámi választmány jegyzője volt.

3.

KEHIDA, 1836. JÚLIUS 4.
DEÁK FERENC LEVELE KÖLCSEY FERENCHEZ

Kehidán, július 4-én 1836.

Kedves Barátom!

Szentkirályi¹⁷ nálam volt, s általadta szíves soraidat.¹⁸ Kérdezed, ha rólad még emlékezem-e? – De valld meg, édes öregem, hogy midőn e kérdést tevéd, vagy éppen semmit nem gondoltál, vagy legalább nem azt, amit szavaid mondanak, mert Te azt jól tudod, hogy én Téged legalábbis úgy szeretlek, mint Te engem, s tudod azt is, hogy ép elmével mi egymásról megfelejtkezni soha nem fogunk. Pörölhetnék tehát Veled furcsa kérdésedért, elmondhatnám, hogy életem legszebb nyeresége a Te barátságod, magyarázgatnám, hogy olyan barátság, mint a miénk, melyet nem mellékes tekintetek, nem is magános érdekeink egyformasága, hanem kebleink rokon érzése kötött, legalábbis három századdal tovább tart az örökkévalóságnál, de azért sem szólok mindezekről; miért kérdeztél olyant, amit úgyis tudsz. Írok inkább egypár sort utolsó közgyűlésünkről, melyben végső hivatalos jelentésünket tevénk.¹⁹

Mi ezen jelentésben²⁰ is hívek maradtunk azon ösvényhez, melyet az országgyűlésen követtünk. A haza függetlensége, nép és nemzetiség valának jelszavaink; haladást, buzgóságot, kitérést és állhatatosságot javalltunk minden sorban, forróan szólottunk a nép ügyében, figyelmeztettük a megye rendezőit a lefolyt századoknak igazságtalanságaira s vétkes mulasztására, bírhatást²¹ és polgári jussokat kértünk azoknak, kik művelik, táplálják s védik a hazát, melynek eddig csak lakosai voltak, nem polgárai. Egyszóval mindent megemlégtünk, amit jövőre figyelembe vétetni óhajtottunk; szólottunk a vallás dolgában utolsó izenetünkről, figyelmeztettük küldőinket²² a királyi városok elnyomott állapotjából eredhető veszé-

¹⁷ Szentkirályi Móric (1807–1882), Pest megye ellenzéki követe.

¹⁸ Kölcsey hivatkozott levelét nem ismerjük.

¹⁹ Zala vármegye 1836. június 20-án kezdődő közgyűléséről van szó; Deák az itt történekről részletesen tudósította Kossuth Lajost is. Deák Kossuthhoz, Balatonfüredről, 1836. július 30-án írt levelét közli: Váczy János 12-16. p., vö. Deák Ferenc 2001. 1. köt. 173-175. p.

²⁰ Deák Ferenc (és zalai követtársa, Hertelendy Károly) 1836. június 20-i országgyűlési követjelentése. Közli: Kónyi Manó: *Deák Ferenc beszédei*. 2. bőv. kiad. Bp., 1903. 1. köt. 267-313. p., vö. Deák Ferenc, 2001. 1. köt. 127-169. p.

²¹ Földtulajdonhoz való jogot.

²² Az országgyűlési követeket megválasztó és utasításokkal ellátó vármegyei közgyűlést alkotó nemességet.

lyekre, s mindezeket küldőink kedvesen vették, javallatinkat elfogadták, s ellenmondás nélkül rendelék, hogy azok a jövő országgyűlésére utasításul adassanak,²³ addig pedig a törvények szoros rendeletéhez fogjuk magunkat tartani mindenben. Sokat írhatnék ezekről, de ha majd alkalmam leend, elküldöm jelentésünket,²⁴ abból még inkább láthatod, mint felelt meg barátod azon kötelességének, melynél szentebbet nem ismer; tudniillik a törvényhozás rendes útján nyilván és minden titkolózás nélkül, a törvények korláti között mindent elkövetni, hogy e szegény haza boldog, s e nemzet egykor virágzó lehessen. Reményilem, kezet fog vélünk e célra minden jó ember, mert szándékunk nem más, mint a közboldogság, az út, melyen azt elérni óhajtjuk, a nyilvánosság és rendes törvényhozás; minthogy nem kételkedünk, miképpen a kormány is elősegíti azt hozzájárulásával, amit eszközölni legszentebb kötelessége, tudniillik a haladást és kifejlődést. Nem csal-e ezen reményünk, a jövőendő fogja megmutatni, de annyi igaz, hogy már ezen országgyűlésén is, akarva vagy véletlenül sokat elfogadott a kormány, mi a jövőendő haladásnak alapja leend; talán így lesz ez jövőendőben is, legalább némely pontokra nézve, pedig a haladni akarónak minden előrelépés valószínű nyereség.

Ugyanezen gyűlés alkalmával (mely június 20-án tartatott) iktattuk főispányi székébe gróf Batthyány Imrét, főispányunkat,²⁵ igen egyszerűn, minden fény és pompa nélkül. Nem volt királyi biztosa, nem volt bandérium, sőt, még választmány sem küldetett elejbe, minthogy éjfélben érkezett Egerszegre, s beiktatása ünnepén aranyos ruhát sem láthatatl volna, de hitét magyarul tette le, s Ötödik Ferdinándnak²⁶ esküdött. Már akkor, midőn kinevezéséről főbb parancsolat által tudósítottatott a megye, azt határozták a karok és rendek, hogy 5. Ferdinándnak, s magyarul esküdjék főispánjok,²⁷ s ezeránt felírást készítve az így módosított

²³ Zala vármegye 1839. évi követutasításának (alaputasításának) tervezetét – az 1836. évi követjelentés alapján – Deák Ferenc dolgozta ki. Az 1839. május 6-án kelt tervezetet közli: Molnár András, 2003. 122-144. p.

²⁴ Zala vármegye előzetes cenzúra nélkül nyomtatta ki Deák 1836. június 20-i követjelentését. Később a cenzúra elkobozta a még fellelhető példányokat, addigra azonban már elterjedt az országban, és Kossuth is közzétette a "Törvényhatósági Tudósítások" című kéziratok lapjában.

²⁵ Batthyány Imre gróf (1781 – 1874), a Fejér megyei Szabadbattyán és Polgárdi birtokosa, a hétszemélyes tábla bírása, 1824-től Zala vármegye főispáni helyettese, 1835. július 6-tól valószínű főispánja.

²⁶ V., Habsburg Ferdinánd (1793 – 1873), 1835-től magyar király, aki osztrák császárként I. Ferdinándnak nevezette magát.

²⁷ A Ferdinánd uralkodói címe körüli vitának az volt a lényege, hogy a császári cím (I.) elfogadása az ellenzék álláspontja szerint Magyarország alávetettségének elismerését jelentette volna, ezért ragaszkodtak ahhoz, hogy a magyar királyok sorszámaival, ötödikként jelöljék az uralkodót.

hitformát²⁸ fel is küldötték, s erre felsőbb helyről a címzetre nézve²⁹ világosan elfogadó válasz érkezett, a nyelvre nézve pedig semmi nem mondatott. Most tehát a beiktatáskor magát a főispánt szólíták fel a megye rendei, ki ezen kívánságot kész is volt teljesíteni. Midőn a terembe érkezett, az alispán és főjegyző³⁰ által igen röviden megköszöntetett, ő is igen röviden felelt, és felállott, hogy hitét letegye. A hitformát régi szokás szerint az alispán általadta a keszthelyi apátnak,³¹ minthogy az volt a gyűlésen lévők között legfőbb papi személy, de a rendek közül sokan azt kiáltozták, hogy ez polgári eskü lévén, a főjegyző esküdtesse meg a főispánt. Lárma és vitatás közben a főispán maga kivette az apátnak kezéből a hitformát, és általnyújtotta nékem, s felszólított, hogy én esküdtessem meg őtet. Ezt a rendek felkiáltással helybenhagyták, s így én ezen esetre püspökké lettem, s őexcellentiáját magyarul, S. Ferdinánd nevére megesküdtettem; aligha én nem vagyok az első hivatal nélküli személy, ki ezt teljesítettem, s aligha első nem vagyok abban is, hogy főispánt magyarul esküdtettem; meglátod Barátom, mi nem válik a jó catholicus emberből!

Kossuth ügyében felírást határozott megyénk,³² a befogott ifjak eránt pedig Pest vármegyétől kértünk hivatalos felvilágosítást.³³ Okát ugyan nem tudjuk ezen befogatásoknak, de azt sem látom, hogy a kormány mitől tart hazánkban, s ily kemény eszközökhöz miért nyúl, hiszen akinek csak egy kis józan ész van agyában, az semmit nem óhajt jobban, mint a közcsendességet, mert hasznos és szükséges javításokat a törvényhozás rendes útján csak közcsendesség idején lehet tenni, s a józan eszű ember semmit nem tart e részben is visszásabbnak, mint a titkos szövetkezéseket, mert javítanunk csak úgy lehet, ha a kormány és a nemzet értelmes többsége a javítások szükségéről és hasznáról meg van győződve, ezt pedig csak nyilvánosság által lehet eszközölni, s az titokban

²⁸ A főispáni eskü szövegét.

²⁹ Arra nézve tudniillik, hogy Ferdinándot magyar királyként Ötödiknek nevezzék.

³⁰ Botka József első alispán és Tüboly Mihály főjegyző.

³¹ Pontosabban Bezerédy Miklós (1793–1885), hahóti apátnak, aki egyben keszthelyi plébános is volt. Bezerédy 1839-ben veszprémi kanonok lett, és az 1840-es években Deák politikai ellenfelei közé tartozott.

³² Zala vármegye közgyűlésének 1836. június 20-án – Kossuth körlevele nyomán, Deák előterjesztésére – elfogadott felirata a Törvényhatósági Tudósítások terjesztésének nádor általi betiltása ellen tiltakozott. A Deák által fogalmazott feliratot közli: Molnár András, 1994/1. 132-133. p.

³³ Az országgyűlési ifjúság ellenzéki szellemű hangadóit, Lovassy Lászlót, Lovassy Ferencet és Tormássy Lászlót 1836. május 22. és 30. között fogták el és börtönözték be. Zala vármegye 1836. június 20-i közgyűlése az ő ügyükről kért bővebb felvilágosítást Pest vármegyétől.

lehetetlen. Úgy hallom, ezen ifjakat éppen valami titkos öszveesküvésről vádolják, de nem hiszem, hogy annyira elvétették volna a századnak és hazánknak valódi szellemét felfogni, mely nem titok, hanem nyilvánosság, nem felforgatás, hanem törvényes reform. Sajnálom szegényeket, kivált, ha ártatlanul szenvednek.

Isten Véled, édes Ferkóm, írj és szeressed
Ferkódat

Wesselényi³⁴ Olaszországba utazván, felém jött,³⁵ és kocsiját itt hagyta; ezen hónap végével várom vissza, s együtt Füredre megyek véle.³⁶ Darvayt, Becskyt³⁷ csókold helyettem. Isten Véled.

S. k. eredeti. Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye. Szemere tár 15. köt. 18. sz.

³⁴ Wesselényi Miklós báró (1796–1850), az erdélyi és a Szatmár megyei ellenzék vezére, akit hűtlenségi perbe fogtak.

³⁵ Wesselényi 1836 májusában, Itália felé utazva tért be Deákhhoz Kehidára, majd július 23-án érkezett oda vissza.

³⁶ Wesselényi és Deák 1836. július 26-án érkeztek Balatonfüredre, és augusztus 3-ig pihentek, illetve mulattak ott.

³⁷ Darvay Ferencet (1805–1857), és Becsky Károlyt, Szatmár vármegye országgyűlési követeit.

4.

KEHIDA, 1837. JÚNIUS 26.
DEÁK FERENC LEVELE ROSTY VINCÉHEZ

Kehidán, június 26-án 1837.

Kedves Barátom!³⁸

A pesti leveleket heánosság nélkül megkaptam, azt is, mit Benyovszky úr³⁹ Fábíán úr⁴⁰ által küldött. Igen szívesen köszönöm kegyednek fáradozását, s barátságába zárt vagyok

igaz tisztelő barátja

Deák Ferenc

A postának bérét én megfizettem.

[hátdalán a címzés:]

Tekintetes Rosty Vince úrnak tisztelettel Sümegen

S. k. eredeti. SML Kiállítási iratok gyűjteménye 54. sz.⁴¹

³⁸ Rosty Vince (?–1857), jogot végzett, és Deákkal egy időben – 1824 és 1831 között – Zala vármegye tiszteletbeli tiszti alügyésze, azután pedig a merenyei uradalom ügyésze volt.

³⁹ Benyovszky Péter (?–1857), Pest vármegye táblabírája, a perbe fogott Wesselényi és Kosuth védőügyvédje.

⁴⁰ Fábíán Istvánról lehet szó, aki korábban, 1817 és 1825 között Zala vármegye első alügyésze volt.

⁴¹ A levél másolatát Polgár Tamás bocsátotta rendelkezésemre. Szívességét ezúton is köszönöm!

5.

POZSONY, 1840. JANUÁR 1.

DEÁK FERENC LEVELE KERKAPOLY ISTVÁN ZALAI ALISPÁNHOZ

Különösen tisztelt Tekintetes Első Alispán Úr!⁴²

Skublics László⁴³ írnok lemondását e mai napon hozzám beadta; idezárva megküldöm azt azon hivatalos kéréssel, méltóztassék a lemondást a tekintetes nemes vármegyének bémutatni.⁴⁴

Aszalay József úr⁴⁵ nagy szorgalommal és sok költséggel Magyarországnak földabroszát több táblákban elkészítette és kiadta.⁴⁶ Egy példányt abból hoztam, mint Zala vármegyének egyik követéhez tett le azon felszólítással, hogy én azt a tekintetes nemes vármegyének küldeném el mutatás, és ha azt a nemes vármegye 25 ezüsf forintokért megtartani akarná, megvétel végett. Ezen földabroszt is tehát méltóztassék a tekintetes nemes vármegyének bémutatni, s a megvétel esetében az érette járó 25 forintoknak, ellenkező esetben pedig magának a leküldött példánynak ide felküldését eszközölni.⁴⁷

Többnyire tapasztalt szívességébe ajánlott tisztelettel vagyok
fenn tisztelt Tekintetes Első Alispán Úrnak

Pozsonyban, január 1-ő napján 1840.

alázatos szolgája
Deák Ferenc
országgyűlési követ

S. k. eredeti. ZML kgy. ir. 1840:61.

⁴² A levél címzettje Kerkapoly István (1789–1848), aki 1837-től haláláig Zala vármegye első alispánja volt.

⁴³ Skublics László (1819–?), ekkor joggyakornok, később ügyvéd, tiszteletbeli megyei aljegyző, majd táblabíró.

⁴⁴ Az alispán Zala vármegye 1840. január 20-i közgyűlésén mutatta be az írnok lemondását. (ZML kgy. jkv. 1840:61.)

⁴⁵ Aszalay József (1798–1874), 1819-től udvari fogalmazó, 1826-tól a helytartótanács titkára.

⁴⁶ Aszalay térképének címe: Mappa generalis topogr., eccl., ethnogr., statistica Regni Hungariae magni item principatus Transylvaniae. Vindobonae, 1830-1838.

⁴⁷ Zala megye megtartotta a küldött példányt; kifizették, és az alispán lakásában függesztették ki a falra. (ZML kgy. jkv. 1840:61.)

[POZSONY], 1840. FEBRUÁR 25.

DEÁK FERENC LEVELE MALATINSZKY FERENCHEZ

[Pozsony], február 25-én 1840.

Kedves Komám!⁴⁸

Báró Schmertzing Antalné⁴⁹ asszonyság a vármegyére folyamodott még a novemberi gyűléskor, s egy küldöttséget kért, mely a Felsőörsön béhozandó tagosztály éránt a felek között egyességet eszközöljön.⁵⁰ Ezen folyamodás következtetésében Dóczy Gábor⁵¹ úr elnöksége alatt Te vagy mint járásbeli főszolgabíró kiküldve; kér tehát általam a báróné, tegyétek a kimeneteli határidőt húsvét utánra, s ha lehet, május elejére, mert maga is ott akarna lenni, húsvét előtt pedig nehezen mehet le. Az éránt is megkért engem a báróné, hogy alkalmas ügyvédet ajánlanék néki. Én Kossár Jósokát⁵² legjobbnak vélném; kérek tehát, szólítsd meg őtet nevemmel is, és kérdezd meg, ha az ügyet elvállalja-e? Nagy Dani⁵³ is jó volna, de ez távol lakik Felsőörstől; beszélj tehát kérek Kossárral, s engem postán mind erről, mind pedig a határnap kívánt halasztásáról kérek minél előbb tudósíts.

Húsvét után csakhamar otthon leszünk talán; addig is áldjon Isten! Komámasszonyt⁵⁴ igen tisztetem, Téged, Lajosékat⁵⁵ s a gyermekeket ezerszer csókolva vagyok

szerető barátod
Deák

[hátdoldalán a címzés:]

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Malatinszky Ferenc Úrnak, tekintetes nemes Zala vármegye Tábla- és Főszolgabírájának tisztelettel
p[er] Sümeg Tapolcán

*S. k. eredeti. Deák Varga József magángyűjteménye, Nagyhajom.*⁵⁶

⁴⁸ Malatinszky Ferenc (1798 – 1859), ügyvéd, 1837-től 1844-ig Zala vármegye Tapolcai járásának főszolgabírója. A megszólítás arra utal, hogy Deák volt a kereszta pja 1837-ben született fiának, Györgynek.

⁴⁹ Született Jeszenszky Anna.

⁵⁰ A báróné folyamodása: ZML Kgy. jkv. 1839:3164.

⁵¹ Dóczy Gábor táblabíró, korábban, 1819-től 1825-ig alszolgabíró, majd 1825-től 1828-ig főszolgabíró a Tapolcai járásban.

⁵² Kossár József ügyvéd, uradalmi ügyész, később a Pesti Hírlap zalai tudósítója.

⁵³ Nagy Dániel (1800 – ?), zalaegerszegi ügyvéd.

⁵⁴ Malatinszky Ferenc Tolna megyéből származó feleségét, Cseh Antóniát (1807 – ?).

⁵⁵ Nedeczky Lajos (1800 – 1841), ügyvéd, 1828-tól 1834-ig Zala vármegye Szántói járá-

7.

KEHIDA, 1840. MÁJUS 27.

DEÁK FERENC LEVELE BENKŐ [JÓZSEFHEZ?]

Kehidán, május 27-én [1]840.

Bizodalmas Benkő Uram!⁵⁷

Egy levél érkezett ma hozzám az Úr nevével aláírva, melynek tartalmát én nem értem. Valamely vendégről van abban szó, és gabonáról és intézetekről; s én mindezekről semmit nem tudok. Ha tehát ezen levél csakugyan az Úrtól jött, mondja meg világosabban kívánságát.

Az Úrnak

kész szolgája
Deák Ferenc

S. k. eredeti. Magántulajdonban. Reprodukcióját közzétette a budapesti Múzeum Antikvárium 2005. december 10-i aukciós katalógusa (letöltve 2006. január 30-án): http://www.axioart.com/itemimages/big/_21/05_dec_/129.jpg

sának főszolgabírója, Deák ifjúkori jó barátja, és unokahúgának, Nemeskéri Kiss Emmának a férje.

⁵⁶ A levél másolatát – a 13. és 14. számú levél másolatával együtt – a tulajdonos, Deák Varga József bocsátotta rendelkezésemre. Szívességét ezúton is megköszönöm!

⁵⁷ A levél címzettje talán ugyanaz a Benkő József nemes, felsőkustányi birtokos, akinek a lánya, Benkő Karolina később Deák nevére kiállított adóslevelet hamisított, miközben azt terjesztette magáról, hogy Deák ejtette teherbe. (Vö. Molnár András, 1994/2. sz. 47. p. 58. jegyzet.)

8.

[PEST], 1842. FEBRUÁR 3.
DEÁK FERENC LEVELE FÁY ANDRÁSHOZ

Február 3-án 1842.

Kedves Barátom!⁵⁸

Dolgaink⁵⁹ s dolgaid már többször megfosztottak azon örömtől, hogy Veled lehessenek, sőt egy ízben csengettyűd rossz állapotja is lehetetlenné tévé a hozzád juthatást. Most tehát örömmel ragadom meg az alkalmat, s igen szívesen fogadom el barátságos meghívásodat.

Isten Veled!

Hű barátod
Deák

[háttoldalán a címzés:]

Tekintetes Fáy András Úrnak tisztelettel

*S. k. eredeti. Dr. Csapó György magántulajdona, Budapest.*⁶⁰

⁵⁸ Fáy András (1786–1864), író, politikus, Pest reformkori közéletének egyik vezéralakja.

⁵⁹ Deák 1841 novemberétől 1843 márciusáig Pesten tartózkodott, és az országgyűlés által delegált országos választmány tagjaként az új büntetőkódex kidolgozásán fáradozott.

⁶⁰ A levél másolatát Cserna Anna bocsátotta rendelkezésemre. Szívességét – ugyanúgy, mint a 20. levél jegyzeteinek elkészítéséhez nyújtott segítségét – ezúton is köszönöm!

9.

PEST, 1842. MÁRCIUS 24.

DEÁK FERENC LEVELE HERTELENDY KÁROLYHOZ

Pest, mart[ius] 24-én 1842.

Kedves Barátom!⁶¹

Az Almássy-féle⁶² eredeti kötelezvény már kezemnél van, a borsodi főjegyző⁶³ küldötte azt e napokban Palóczynak.⁶⁴ Nógrádban májusban lesz közgyűlés; akarod-e a dolog jelen állásában, hogy ezen kötelezvény Nógrádba is intabuláltassék?⁶⁵ Kubinyi Ferenc⁶⁶ április végével itt lesz, azáltal a májusi gyűlésre elküldhetem a kötelezvényt, ha intabuláltatását kívánod. Tudósíts tehát akaratodról minél előbb.⁶⁷

Isten Veled!

Barátod
Deák

*S. k. eredeti. MOL P 313. Hertelendy család levéltára. 3. csomó 1. tétel. Éven-
dezett iratok, 1831-XIX. század.*

⁶¹ A levél címzettje Hertelendy Károly (1784–1861), 1831-től 1834-ig Zala vármegye másodalispánja, 1834/1836-ban és 1839/1840-ben Deák zalai követő társa az országgyűlésen.

⁶² Almássy József (1773–?), 1823-tól a hétszemélyes tábla bírása, 1825-től Gömör megye főispánja. 1842-ben saját kérésére felmentették e tisztségek alól, mivel csődeljárás indult ellene.

⁶³ Okolicsány János, Borsod vármegye főjegyzője.

⁶⁴ Palóczy László (1783–1861), ellenzéki politikus, Borsod vármegye alispánja és országgyűlési követe.

⁶⁵ Betábláztassék, azaz beírják a vármegye közgyűlési jegyzőkönyvébe.

⁶⁶ Kubinyi Ferenc (1796–1874), liberális politikus, több ízben Nógrád megye országgyűlési követe.

⁶⁷ Az Almássy József által Pesten, 1839. augusztus 23-án 14.980 pengőforintra kiállított adóslevelet Nógrád vármegye 1842. április 25-i közgyűlésén táblázták be Hertelendy Károly javára. (Nógrád Megyei Levéltár. Nógrád vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvei 692/1842. Galcsik Zsolt levéltáros szíves közlése.)

10.
KEHIDA, 1843. MÁRCIUS 30.
DEÁK FERENC LEVELE CSÁNY LÁSZLÓHOZ

Mart[ius] 30-án 1843.

Kedves Barátom!⁶⁸

Tegnap jöttem haza Szentlászlórul⁶⁹ Zalabér felé, s ott Mukitul⁷⁰ fájdalommal hallottam, hogy ismét fekszik; ma általrándultam volna, de vendégeim vannak, Emma⁷¹ és Hertelendy Imre.⁷² Kérem tehát, írja meg, kedves Lacim, egészségének mibenlétét; holnap, ha csak lehet, átszaladok.

Isten áldja!

Hű barátja.
Deák

[hátdoldalán a címzés:]

Tekintetes Csány László úrnak Alsócsánban⁷³

S. k. eredeti. MOL H 103. Csány László kormánybiztos iratai. 19. doboz.

⁶⁸ Csány László (1790–1849), Deák birtokszomszédja és jó barátja, a zalai liberális ellenzék pártvezére.

⁶⁹ Pusztaszentlászlóról, ahol Deák nővére, Klára, és sógora, Oszterhueber József lakott.

⁷⁰ Zalabéri Horváth János (1788–1853), cs. kir. kamarás, 1831-től 1834-ig Zala vármegye első alispánja, 1832/1834-ben országgyűlési követe (1833/1834-ben Deák Ferenc követ-társa).

⁷¹ Nemeskéri Kiss Emma (1813–1857), Nedeczky Lajos özvegye, Deák unokahúga.

⁷² Hertelendy Imre (1794–1880), táblabíró, 1837-től 1844-ig Zala vármegye Szántói járásának főszolgabírója.

⁷³ Alsócsány, falu a Zala folyó völgyében, Kehidától délre; Csány László lakóhelye.

11.

KEHIDA, 1843. JÚNIUS 17.

DEÁK FERENC LEVELE GÁSPÁR SZALÉZIUS FERENC OLVASÓKANONOKHOZ

Kehidán, június 17-én 1843.

Tisztelt Barátom!⁷⁴

Küldöm birkásomat a kosokért, melyeket sógorom⁷⁵ a maga számára és az én számomra kiválasztott.

A közelébb reánk jövő héten, azaz kedden estétől fogva akármikor reáérek Zalaapátiba,⁷⁶ s onnan a Zala-canalishoz⁷⁷ kirándulni; tudósítson, mikor lesz otthon, s mikor lesz ideje. Ha valami véletlen akadály közbe nem jön, azonnal megyek.⁷⁸

Isten áldja!

Tisztelő barátja
Deák

[háttoldalán a címzés:]

Admodum Reverendo Domino Patro Salesio Gáspár, Conventus Sancti Adriani de Zalavár ordinis Sancti Benedicti Lectori, et bonorum ejusdem abbatiæ administratori et Domino Sin[...?] Colendo in Zalaapáti⁷⁹

S. k. eredeti. ZML Zalavári apátság házi levéltára. Loc. 8. Fasc. 2. No. 142.

⁷⁴ Gáspár Szalézius Ferenc (1783–1866), zalaapáti bencés szerzetes, 1836-tól a zalavári apátság adminisztrátora, az apátsági javak kezelője.

⁷⁵ Oszterhueber József (1792–1869), táblabíró, uradalmi ügyész, Deák sógora.

⁷⁶ Zalaapáti, falu a Zala völgyében, itt állt a zalavári bencés apátság kolostora.

⁷⁷ A Zala folyó csatornájához.

⁷⁸ Deák számára majdnem végzetessé vált az 1843 júliusában Zalaapátiba tett kirándulás. A zalaapáti szerzetesekkel a Zala vízén csónakázott, amikor előrehajolva fejfel a folyóba bukott; szerencsére a szerzetesek időben kimentették. Vö. Ferenczi Zoltán: Deák élete. Bp., 1904. 1. köt. 381. p.

⁷⁹ Igen tisztelendő Gáspár Szalézius atyának, a Szent Benedek Rend Szent Adorjánról elnevezett Zalavári konventje olvasókanonokjának és ugyanazon apátság jószágkormányzójának ...

12.

PEST, 1843. SZEPTEMBER 30.

DEÁK FERENC LEVELE FÁY ANDRÁSHOZ

Pest, sept[ember] 30-án 1843.

Kedves Barátom!

Szíves meghívásodat⁸⁰ oly igen örömet fogadnám el, mert kedves, igen kedves volna nékem egy napot ismét barátságos körötökben tölthetni,⁸¹ de utamat nem halaszthatom, mert october 3-án otthon kell lennem; hétfőn tehát elindulok. Mulassatok jó kedvvel, s emlékezzetek meg rólam is.⁸²

Isten Veled!

Hű barátod:
Deák

S. k. eredeti. OSZK Kézirattár Levelestára.

⁸⁰ Fáy András a fői szőlőhegyén tartandó szüretre hívta Deákot.

⁸¹ Deák az előző évben, 1842. október 5-én vett részt a nevezetes fői szüreten; látogatását Vachott Sándorné, Csapó Mária örökitette meg. Vö. Lukácsy Sándor – Balassa László: Vörösmarty Mihály 1800–1855. Bp., 1955. 296-298. p.

⁸² Deák 1843 októberének első heteiben – amint azt a következő levél is bizonyítja – Zala megyében tartózkodott, így valószínűleg nem tudott jelen lenni a fői szüreten.

13.

KEHIDA, 1843. OKTÓBER 5.

DEÁK FERENC LEVELE MALATINSZKY FERENCHEZ

Kehidán, oct[ober] 5-én 1843.

Kedves Komám!

Szentiványi⁸³ barátomnak utazási terve megváltozott, ő tehát nem fog Tapolca felé menni, s én sietek Téged ezen változásról tudósítani, nehogy Te is, a korcsmáros is, kit fuvarosnak fogadtatok, ok nélkül várapozzék.

Isten veled! Vasárnap, ha Isten engedi, Edericsen⁸⁴ leszek, s ott talán látlak.

Hú barátod
Deák

[hátdalán a címzés:]

Tekintetes Malatinszky Ferenc Főszolgabíró Úrnak tisztelettel Tapolcán

S. k. eredeti. Deák Varga József magángyűjteménye, Nagybajom.

⁸³ Szentiványi Károly (1802 – 1877), ellenzéki politikus, több ízben Gömör vármegye országgyűlési követe.

⁸⁴ Balatonederics: Az 1830-as évek közepétől itt lakott Nedeczky Lajos családja (1843-ban az özvegye és a gyermekei).

14.

BALATONEDERICS, 1844. JÚNIUS 18.
DEÁK FERENC LEVELÉ MALATINSZKY FERENCHEZ

B[alaton]ederics, június 18-án 1844.

Kedves Komám!

Mivel lovaimat is elviszem Füredre, azokat ma hozzád küldöm, háljanak ott az éjjel, s holnap reggel jókor menjenek előre Zánkára, honnan majd engem Füredig visznek. Holnap reggel én innen húgom⁸⁵ lovain Tapolcára megyek, s Nálad leszek ebédén, de kérek, nevemben Komámasszonyt, kit igen szívesen tisztelek, kérd meg, hogy korábbi ebédet rendeljen. Szeretnék Tapolcáról 12 óraker már megindulni, mert szeretnék igen korán beérni Füredre, hogy még holnap tisztelkedhessek bíróságunk elnökénél, a koronaőrnel,⁸⁶ mivel holnapután már foglalatoskodunk. Tapolcán, kérek, a lovakat is úgy rendeld, hogy délben pontban indulhassak. Azon szekeret, mellyel lovaim ma hozzád mennek, húgom lovai, melyek engem visznek, ismét ide visszahozzák. Kérek tehát, adj kocsisomnak holnap hajnalra szekeret, melyen Zánkáig elmehessen; azt majd azon fuvaros, ki engem Tapolcáról Zánkára visz, hozzád visszahozhatja.

Egy gyalog utazó, ki e vidéken utaz tapasztalás végett, s ki engem tegnapelőtt itt felkeresett, ma szekeren Tátikára, s onnan Sümegre ment, holnap reggel Tapolcán beér[?], hogy vélem találkozzék, mert én elviendem vélem Füredre. Úgy hagytam módban, hogy engem nálad keressen; ha tehát előbb odaérne, mint én, fogadd szívesen; neve Szigeti István, erdélyi ember, sorsára nézve tanító, vagyis kisedővő.⁸⁷

Isten veled, kedves Komám! Tiszteld nevemmel Komámasszonyt!

Hű barátod

Deák

Kocsisomnak, ha kapsz, végy kérek egy kalapot.

[háttoldalán a címzés:]

Tekintetes Malatinszky Ferenc Táblabíró Úrnak tisztelettel Tapolcán

S. k. eredeti. Deák Varga József magángyűjteménye, Nagybjom.

⁸⁵ Deák unokahúga, Nedeczky Lajos özvegye, Nemeskéri Kiss Emma.

⁸⁶ Ürményi Ferenc (1780–1858), 1842-től 1848-ig koronaőr. Ürményi Deákkal egy napon, 1844. június 19-én érkezett Balatonfüredre. Vö. *Névsora a t. cz. Balatonfüredi fürdővendégeknek 1844-dik évben.* Veszprém, 1845. 3. p. (ZML kgy. ir. 1845:752.)

⁸⁷ Szigethy István kisedővő, aki Kolozsvárott lakott, 1844. június 14-én érkezett Balatonfüredre. V. ö. ZML kgy. ir. 1845:752.

15.

KEHIDA, 1844. SZEPTEMBER 21.

DEÁK FERENC LEVELE KÜLLEY JÁNOS VESZPRÉMI PÜSPÖKHÖZ

Különösen tisztelt Méltóságos Püspök és Nagyprepost Úr!⁸⁸

Lukács Ferenc veszprémi nevendék pap,⁸⁹ ki Nagyságod engedelmevel az iskolai szünnapok alatt húgomnak, Nedeczkynekének kisleánya⁹⁰ mellett volt eddig nevelő, folyamodik Nagyságodnál, hogy szemeinek gyengesége miatt méltóztatnék neki kegyesen megengedni, miképpen egyházi tanulmányait a seminariumon⁹¹ kívül, és pedig húgomnak házában, ki ez esetben kisleányát egy évig otthon taníttatja, mint növendék pap folytathassa. Ha ezen kegyes engedelem a felvett egyházi rendszerrel összeütközésben nincsen, Lukács úrnak folyamodását⁹² bátor vagyok én is Nagyságodnál alázatos kérelemmel gyámolítani, annyival inkább, mert ezt húgom kisleányának előmenetelére is nagyon hasznosnak vélem, mivel Lukács urat mint szelíd, erkölcsös és valóban ügyes nevelőt tanultam meg ismerni.

Bocsásson meg Nagyságod alkalmatlankodó kéresemért azon esetre is, ha annak sikerét bármi tekintet gátolná, s tartson meg továbbá is eddigi kegyeibe, mit a legszívesebb bizodalommal kikerve, mély tisztelettel vagyok

Nagyságodnak

Kehidán, szeptember 21-én 1844.

alázatos szolgálója
Deák Ferenc

S. k. eredeti. Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár. Acta Dioecisana 453/1844.

⁸⁸ Külley János (1763–1849), 1807-től veszprémi kanonok, 1842-től általános püspöki helynök, 1843-tól pristinai választott püspök.

⁸⁹ Lukács Ferenc (1822–1904), ekkor másodéves teológushallgató a veszprémi katolikus papnevelő intézetben. 1846-ban pappá szentelték, 1850-től Lesencetomajon volt káplán.

⁹⁰ Nedeczky Lajos és Nemeskéri Kiss Emma fia, Nedeczky István (1832–1908), a későbbi honvédszázados, majd országgyűlési képviselő.

⁹¹ A veszprémi katolikus papnevelő intézetben.

⁹² Lukács Ferenc folyamodása Deák levele mellett található: Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár. Acta Dioecisana 453/1844.

16.

KEHIDA, 1845. AUGUSZTUS 10.

DEÁK FERENC LEVELE ORVOSÁHOZ, EICHBERG JÓZSEFHEZ⁹³

Kehida, 1845. augusztus 10.

Kedves Eichberg Úr!⁹⁴

Egy idő óta egy szuvas fog kínoz szüntelenül. Jöjjön a műszereivel, és szabadítson meg ettől a kintől. Isten velem!

Várom Önt.⁹⁵

Alázatos szolgája
Deák

[Hátoldalán a címzés:]

Eichberg úrnak, a sebészet doktorának és [...], Szentgrót

Német nyelvű s. k. eredeti. ZML A sümegi Kisfaludy Sándor Emlékmúzeumtól átvett iratok gyűjteménye. Eredeti nyelven közli (hibás olvasattal): Mező Ferenc: Deák Ferenc viszonya Zalaszentgróthoz. Zalaszentgrót, 1914. 17. p.

⁹³ A levél eredeti szövege: Kehida, den 10-ten Aug[ustus] 1845. Lieber Herr Eichberg! Ein hohler Zahn quält mich seit einer Zeit unaufhörlich. Kommen Sie mit ihrem Apparate, und besorgen Sie mich von dieser Quäl. Adieu! Ich erwarte Sie. Ihr ergebener Diener: Deák. [Hátoldalán a címzés:] Herrn Eichberg, Magister der [Chi]rurgie et [...] zu Szentgrót.

⁹⁴ Eichberg József (1812–1892), szentgróti orvos.

⁹⁵ Az orvos hátoldali feljegyzése szerint szeptember 2-án kivette a fogat.

17.

KEHIDA, 1845. AUGUSZTUS 21.

DEÁK FERENC LEVELE ISMERETLEN BARÁTJÁHOZ, ANTALHOZ⁹⁶

Kehidán, aug[ustus] 21-én 1845.

Kedves Barátom!

Sok ideig távol valék házomtól; ez oka, hogy szíves barátságos leveled az abba zárt eredeti kötelezvényvel későbbben jutott kezemhez, s a postai vevény is emiatt nem jutott hozzád. Leveled vételével azonnal rendelkeztem a reám bízott ügyben, s azt általadtam Tuboly Farkas⁹⁷ ügyész úrnak; hiszem, hogy a követelés Csány Antal értékéből még kikerül. Az eredeti kötelezvény még kezemnél van, ezt csak a végrehajtáskor adom át az ügyésznek. Légy barátom nyugodt, gondom lesz az egészre, mit annál könnyebben tehetek, mert Csány Antal jószága tőszomszédságomban van.⁹⁸

Isten áldjon, kedves Tónim! Köszönöm szíves bizodalmatat; szeresd hű barátodat:

Deákot

S. k. eredeti. OSZK Kézirattár. Levelestár.

⁹⁶ Az OSZK Kézirattára Levelestárában Kéler Józsefhez írott levélként tartják számon, Deák azonban az utolsó bekezdésben „Tónim”-ként, és nem „Jósim”-ként szólítja barátját.

⁹⁷ Tuboly Farkas ügyvéd, Zala vármegye tiszteletbeli tisztii alügyésze.

⁹⁸ Csány Antal birtoka a Kehidával szomszédos Alsócsányban volt.

18.

KEHIDA, 1845. OKTÓBER 8.

DEÁK FERENC LEVELE KÖNIGMAYER KÁROLY NYÓGÉRI PLÉBÁNOSHOZ

Kehidán, october 8-án 1845.

Kedves Tisztelendő Úr!⁹⁹

Gróf Batthyány Lajos¹⁰⁰ a nyőgéri¹⁰¹ plébániáról praesentát,¹⁰² mely Ön nevére szól, hozzám küldötte; én tehát azt ezennel Önnek pro capiendo congruo usu¹⁰³ átküldöm.

Adjon Isten hozzá áldást, békességet, egészséget.

Igaz barátja
Deák

[utóirat, idegen kéz írása:]

Pro capiendo usu¹⁰⁴ rögtön küldöm.

Szívélyes üdvözlettel
Barátod
Károly¹⁰⁵

[Hátoldalán a címzés, idegen kéz írása:]

Tisztelendő Könygmayer Károly nyőgéri plébános úrnak tisztelettel, Sár-
vár – Nyőgér

S. k. eredeti. Balatoni Múzeum, Keszthely. Leltári szám: D 57.559.1-2.

⁹⁹ Könygmayer Károly (1818–1892), római katolikus pap, 1839-től 1845-ig Zalabesenyőn nevelő Skublics József családjánál, 1845-től Nyőgérben plébános, 1873-tól Szombathelyen kanonok, választott tribucini püspök. 1861-ben és 1887-ben országgyűlési képviselő.

¹⁰⁰ Batthyány Lajos gróf (1807–1849), liberális főnemes, az ellenzék pártvezére, 1848-ban miniszterelnök.

¹⁰¹ Nyőgér, falu Vas megyében, Batthyány ikervári uradalmának része.

¹⁰² Kegyúri ajánlást, bemutatást.

¹⁰³ Az illetmény elnyeréséhez használatra.

¹⁰⁴ Elnyeréshez, használatra.

¹⁰⁵ Személyét nem sikerült azonosítani.

19.

KEHIDA, 1845. NOVEMBER 30.

DEÁK FERENC LEVELE SZENTKIRÁLYI MÓRICHÓZ

Kehidán, nov[ember] 30-án 1845.

Kedves Barátom!¹⁰⁶

Szíves barátságos leveledet Csány¹⁰⁷ kezemhez adta, s elmondá a pesti dolgokat. Szíves bizodalmatokat köszönöm, s örömet találkoznám véletek minél előbb, de vízkereszt¹⁰⁸ előtt Pestre nem mehetek. Akkor azonban, ha csak körülményeim lehetetlenné nem teszik, egypár hetet közöttetek töltendek.

A programot¹⁰⁹ célszerűnek, sőt lehetőnek sem tartom. Ha általános lesz, sem mire nem vezet, s úgyszólván semmi pozitívumot nem foglal magában, részleteket pedig előre készíteni nem lehet, mert az egyes kérdések s azoknak lényegesebb részletei gyakran a körülményektől függenek, mik előre kiszámíthatatlanok.

De Kossuthnak bővebben is írtam e tárgy feletti nézeteimről,¹¹⁰ s mivel tudom, hogy Te véle a legszívesebb viszonyban vagy, s mivel azt is tudom, hogy nem veszed rossznéven, ha azon levelemre utalok, s nem kívánod, hogy ugyanazon dolgot még egyszer leírjam, beszélj kérlek Lajossal. Az én keblem nyitva álland mindenkor a capacitacionak;¹¹¹ s lehet, hogy nézetemben hibázok, és ekkor okaitok az ellenkezőről meg fognak győzni engem is, de addig kötelességem volt szíves felhívástokat nyílt bizodalommal, s véleményemnek igénytelen kijelentésével vizonozni. Azonban majd a télen ezekről is, másokról is bővebben szóval.

Addig is Isten veled! Szeress, mint én szeretlek.

Hű barátod

Deák

[hátoldalán a címzés:]

Tekintetes Szentkirályi Móric úrnak tisztelettel Pesten

S. k. eredeti. MOL R 22. Deák Ferencsel kapcsolatos iratok. 1. csomó 7. tétel.

Deák Ferenc levelei különböző személyekhez.

¹⁰⁶ Az ellenzék 1845. november 8-i pesti értekezletén Batthyány Lajos grófot, Deák Ferencet és a Pest megyei Szentkirályi Móricot bízták meg, hogy összegezzék az ellenzék előtt álló teendőket, és vizsgálják meg a programalkotás lehetőségét.

¹⁰⁷ Csány László, a zalai ellenzék pártvezére, aki az 1840-es évek második felében többször megfordult Pesten.

¹⁰⁸ Január 6.

¹⁰⁹ Az ellenzéki párt programjának megalkotását.

¹¹⁰ Deák Kossuthhoz Kehidáról ugyanezen a napon, 1845. november 30-án írt levelét közli: Váczy János 163-171. p., vö. Deák Ferenc, 2001. 1. köt. 463-468.

¹¹¹ Rábeszélésnek.

20.

KEHIDA, 1846. AUGUSZTUS 22.
DEÁK FERENC LEVELE [ZSIVORA?] GYÖRGYHÖZ

Kehidán, aug[ustus] 22-én [1]846.

Kedves Barátom!¹¹²

Szándékom vala augusztus 19-ére Pestre felmenni, de az aranyér annyira bolygat, hogy kocsira nem ülhetek. Még folyó hónap 17-én is vala kis reményem, hogy bajom térül, s ha 19-ére nem is, de néhány nappal utóbb elindulhatok, azonban e reményem is elenyészett. Téged rendelt tehát húgom Nedeczkyné¹¹³ teljes hatalmú képviselőjének a dombói¹¹⁴ egyességre, s általam igen szívesen kéret, vállald el szíves megbízását, nehogy az egyesség eszközölhetésének ő, vagy az én betegeskedésem akadálya legyen. Ha György s Antal urak¹¹⁵, vagy magok vagy megbízottjaik által ott lesznek, kísértsetek meg mindent az egyességre; 36.000 forintot, sőt ha egyébként nem lehetne, 40.000 forintot is ígérhetsz, csak a fizetések több részekben történjenek, s az időköz rövid ne legyen. Azt azonban húgom részéről el ne fogadd el[sic!], hogy egyik testvér a másikkal ezen egyességből származó tartozásáért kezeskedjék.

Bocsáss meg, kedves Gyurim húgomnak is, nékem is a kénytelenség születte alkalmatlankodásért. Isten veled!

Hű barátod
Deák

[Hátoldalán:]
1846. aug[ustus] 27.

S. k. eredeti. Österreichische Nationalbibliothek. Handschriftensammlung. 93/22-1.¹¹⁶

¹¹² A levél címzettje talán Zsivora György (1804–1883), pesti ügyvéd, jogtudós lehet.

¹¹³ Deák unokahúga, Nedeczky Lajos özvegye, Nemeskéri Kiss Emma.

¹¹⁴ Dombó, falu Somogy megyében, Barcs közelében; a Nedeczky család birtoka.

¹¹⁵ A néhai Nedeczky Lajos testvérei, Nedeczky György (1802–1872), és Nedeczky Antal (1812–1875).

¹¹⁶ A levelet Hermann Róbert barátom fedezte fel és bocsátotta rendelkezésemre. Szíveségét ezúton is köszönöm.

21.

KEHIDA, 1848. FEBRUÁR 2.

DEÁK FERENC LEVELE TUBOLY MIHÁLY FŐJEGYZŐHÖZ

Kehidán, febr[uar] 2-án 1848.

Kedves Barátom!¹¹⁷

Légy szíves, küldd el nekem azon pert, melyet húgom, Nedeczkyne¹¹⁸ Hofman Náthán és Adolf¹¹⁹ haszonbérloők ellen Hertelendy László¹²⁰ előtt folytatott, s a törvényszéken elvesztett;¹²¹ küldd meg azt ítélettel együtt, de ha lehet, most kocsisom által.

Isten veled!

Hú barátod
D[eák] F[erenc]

Ha meg nem küldhetnéd a pert, küldd meg sub lecta¹²² a bírói s törvényeséki ítéleteket.

[hátdoldalán a címzés:]

Tekintetes Tuboly Mihály főjegyző úrnak tisztelettel Zalaegerszegen

S. k. eredeti. Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg. Történeti dokumentáció 77.18.11.

¹¹⁷ Tuboly Mihály, 1835-től 1849-ig Zala vármegye főjegyzője.

¹¹⁸ Deák unokahúga, Nedeczky Lajos özvegye, Nemeskéri Kiss Emma.

¹¹⁹ Hofman Adolf (1818–?), keszthelyi vegyesbolti kereskedő.

¹²⁰ Hertelendy László (1817–1865), 1847-től 1849-ig Zala vármegye Szántói járásának alszolgabírója.

¹²¹ A hivatkozott pert Zala vármegye polgári törvényszékének iratai között – a rendelkezésünkre álló betürendes mutatók segítségével – nem sikerült azonosítani.

¹²² Elolvasás alatt, értsd: olvasásra.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Deák Ferenc, 2001. DEÁK FERENC: *Válogatott politikai írások és beszédek. I-II. 1825–1873.* Válogatta, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Molnár András és Deák Ágnes. Bp., 2001.

kgy. ir. ZML Zala vármegye nemesi köz- és kisgyűlésének iratai

kgy. jkv. ZML Zala vármegye nemesi köz- és kisgyűléseinek jegyzőkönyvei

Molnár András, 1994/1. Molnár András: Deák Ferenc és Zala megye feliratai a szólásszabadság ügyében (1836–1839). In: *Levéltári Közlemények 1994.* 1-2. sz. 129-152. p.

Molnár András, 1994/2. Molnár András: Deák Ferenc levelei zalai barátaihoz (1830–1847). In: *Levéltári Szemle 1994.* 2. sz. 33-48. p.

Molnár András, 2003. „Térintetes Karok és Rendek!” Zala megye országgyűlési követutasításai és követjelentései 1825–1848. Válogatott dokumentumok. Zalai Gyűjtemény 56. Sajtó alá rend. MOLNÁR ANDRÁS. Zalaegerszeg, 2003.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

SML Somogy Megyei Levéltár

Váczy János *Deák Ferenc emlékezete. Levelek 1822–1875.* Összegyűjtötte és jegyzetekkel ellátta Váczy János. Bp., 1890.

ZML Zala Megyei Levéltár